

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius. Tel. (5) 23 14 681 Faks. (5) 23 14 679. El. p. hrmi@hrmi.lt www.hrmi.lt

KAIP VISUOMENĖ VERTINA ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTĮ LIETUVOJE

Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa
2012 m. lapkričio 9 – 19 d., N = 1002

Tyrimą Žmogaus teisių stebėjimo instituto
užsakymu atliko Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras
Vilmorus

Vilnius - 2012

Turinys

1. Santrauka	3
2. Tyrimo metodika	5
3. Tyrimo rezultatai	6
3.1 Informacijos apie žmogaus teises pakankamumas.....	6
3.2 Žinojimas kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių	7
3.3 Pasitikėjimas žmogaus teisių gynimo institucijų efektyvumu	8
3.4 Kaltumo nustatymas.....	11
3.5 Jautrumas teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimams ..	12
3.6 Diskriminacijos suvokimas	13
3.7 Labiausiai pažeidžiamos politinės ir pilietinės teisės?	14
3.8 Institucijos, labiausiai pažeidžiančios žmogaus teises.....	15

1. Santrauka

Žmogaus teisių stebėjimo instituto užsakymu 2012 m. lapkričio 9 – 19 d. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ atliko apklausą „Kaip visuomenė vertina žmogaus teisių padėtį Lietuvoje“. Jos tikslas – įvertinti Lietuvos žmonių informuotumą žmogaus teisių klausimais, išsiaiškinti, kokios politinės ir pilietinės teisės yra suvokiamos kaip labiausiai pažeidinėjamos, kurios socialinės grupės labiausiai diskriminuojamos, kokiems privataus gyvenimo aspektams Lietuvos žmonės yra labiausiai jautrūs, ir, svarbiausia, ar jie pasitiki esamais žmogaus teisių apsaugos mechanizmais ir yra linkę ginti savo teises. Analogiškos apklausos buvo atliktos 2006, 2008 ir 2010 metais.

Palyginus šių metų apklausos rezultatus su ankstesnių metų, matyti, jog smuktelėjo suvokiamo informuotumo apie žmogaus teises lygis. 2008 m. 43% respondentų atsakė, kad jiems pakanka informacijos apie žmogaus teises, 2010 m. taip manančiųjų padaugėjo iki 54%, o šiais metais sumažėjo iki šiek tiek mažiau nei 52%. Taigi beveik pusei Lietuvos gyventojų vis dar stinga informacijos apie žmogaus teises.

Teigiama tendencija yra informuotumo kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių augimas: nuo 48,5% 2010 m. iki 52% šiemet. Deja, prasčiausias informuotumo lygis išlieka vyresnio amžiaus grupėje: tarp respondentų iki 29 m. nežino kur kreiptis dėl pažeistų savo teisių 38%, tuo tarpu 50-59 m. ir 60-69 m. grupėse nežino jau 50%, o 70 m. ir vyresnių grupėje – 64%. Taip pat pastebėtina, kad moterys yra blogiau informuotos nei vyrai: beveik 52% moterų nežino kur kreiptis dėl žmogaus teisių pažeidimų, palyginus su 43,6% vyrų.

Taigi, beveik pusė Lietuvos gyventojų neturi pakankamai žinių, kad galėtų efektyviai apginti pažeistas savo teises.

Apklausa rodo, kad mažiau žmonių mano, kad buvo pažeistos jų teisės: nuo 22% 2010 m. iki 18%, tiek pat, kiek buvo 2008 m. Tačiau kaip ir ankstesniais metais, dėl pažeistų teisių gynimo kreipėsi tik maždaug vienas iš penkių respondentų (2012 m. kreipėsi 18%, 2010 m. – 20%, 2008 m. – 18%). Kaip ir 2008 bei 2010 m., beveik 80% respondentų argumentavo savo pasyvumą netikėjimu, kad sulauks efektyvios pagalbos.

Kalbant apie aktyviai savo teises gynusius, verta atkreipti dėmesį, kad ženkliai padaugėjo besikreipiančiųjų dėl žmogaus teisių pažeidimų į policiją: nuo 30,6% prieš 2 m. iki beveik 46% 2012 m. Tuo tarpu pastebimai sumažėjo asmenų, ginančių savo teises teisme, skaičius – 2010 m. pasirinkę teisminę gynybą nurodė 33%, o 2012 m. – tik 22%. Tai liudija apie augantį visuomenės pasitikėjimą policija ir krentantį pasitikėjimą teismais.

Šią išvadą patvirtina ir daugelio respondentų išreikšta nuomonė, jog teismai viena iš labiausiai žmogaus teises pažeidinėjančių institucijų. Skalėje nuo 1 (mažiausiai pažeidžianti) iki 10 (labiausiai pažeidžianti), respondentai šiais metais teismą įvertino 5,89. Nors tai kiek geresnis įvertinimas nei 2010 m. (6,61), teismas respondentų vertinimu išlieka antra labiausiai žmogaus teises pažeidžiančia institucija. Nuo teismo nedaug atsilieka prokuratūra (5,57), Policija (5,35) ir Seimas (5,3). Visgi, kaip ir ankstesniais metais, daugiausiai žmogaus teisių pažeidimų darančia institucija ir toliau laikomi antstoliai, kurių vertinimas nepakito nuo 2010 m. ir išliko 7,06 (2008 m. – 7,41).

Atsižvelgiant į šiuos duomenis, nenuostabu, kad tarp apklausoje nurodytų pilietinių ir politinių teisių teisė į teisingą teismą ir toliau laikoma labiausiai pažeidžiama ir vertinama 6,13 (visgi pastebėtina, jog tai geresnis vertinimas nei 6,5 2008 m. ir 6,78 2012 m.). Tačiau pastebima bendra visų apklausoje aptariamų teisių – teisių į asmens saugumą, į žodžio laisvę, dalyvavimą politiniame gyvenime, į nuosavybę, į teisingą teismą, į privataus gyvenimo neliečiamumą – pažeidžiamumo mažėjimo tendencija. Respondentų atsakymai leidžia manyti, kad nors ir nežymiai, šios teisės buvo pažeidžiamos mažiau – bendras vertinimas pagerėjo maždaug 0,4 balo.

Taip pat pastebima, jog mažėja bendras diskriminacijos apraiškų suvokimas. Nors respondentų vertinimu, šiuo metu labiausiai diskriminuojama grupė yra psichikos ligoniai, jų diskriminavimo lygis įvertinamas 5,52 balo; mažiau nei 5,91 balo 2008 m. ir 5,7 balo 2010 m. Smuko ir pagyvenusių žmonių diskriminavimo suvokimas. Šiais metais jis vertinamas 5,06 balo, tuo tarpu 2008 m. jis vertintas 5,56, o 2010 m. – 5,77 balo. Visgi, nors ir nežymiai, išaugo tautinių mažumų diskriminavimo suvokimas, iki 3,62 (nuo 3,45 2010 m.), bei seksualinių mažumų diskriminavimo suvokimas – iki 4,77 (nuo 4,58 2010 m.)

Pastebėtina, jog pastarasis diskriminavimo lygio vertinimas yra sąlyginai žemas. Ypač atsižvelgiant į aplinkybę, jog kaip ir praeitais metais respondentų vertinimu teisė į privataus gyvenimo gerbimą labiausiai pažeistų vaiko homoseksualios orientacijos paskelbimas per radijo laidą (vidurkis 8,38). Tad tenka likti prie praeitais metais padarytos išvados apie visuomenėje vyraujančią prieštaravimą: nors nenorima pripažinti, kad seksualinės mažumos diskriminuojamos, tačiau aiškiai suvokiama, jog dėl viešo priskyrimo seksualinėms mažumoms nukentėtų vaikas ir visa šeima.

Kaip ir ankstesniais metais, mažiausiai pažeidimų lemiančiu laikomas vaizdo stebėjimo kameros įdiegimas gatvėje – 3,57 balo, vertinamas dar palankiau nei ankstesniais metais – 3,81 2010 m. ir 3,84 2008 m. Šie pokyčiai rodo, kad visuomenė teigiamai vertina vis besiplečiantį vaizdo stebėjimo tinklą ir, yra linkusi aukoti savo teisę į privatumą, mainais į žadamą didesnę saugumą, neskiriant pastangų šį pažadą įvertinti kritiškai.

Vertinant bendrai, jautrumo lygis privatumo pažeidimams išlieka panašus, ir toliau daugelis žmonių vertina kaip pažeidimą reikalavimą pateikti asmens kodą parduotuvėje gražinant prekes, vaizdo stebėjimo kameros įrengimą darbo vietoje be respondento žinios bei TV laidas, kuriuose būtų rodomas viešoje vietoje sulaukytas ir kalbinamas neblaivus nepilnametis respondento vaikas.

Visgi išlieka gana ryškus skirtumas tarp savo ir viešų asmenų privatumo pažeidimų vertinimo: tarkime, Seimo nario, įtariamo teisės pažeidimais, telefono pokalbių pagarsinimas TV žiniose įvertintas 5,03 balo 10 balų skalėje. Tai panašus rezultatas kaip ir 2010 m. – 4,65, bei 2008 m. – 5,16.

2. Tyrimo metodika

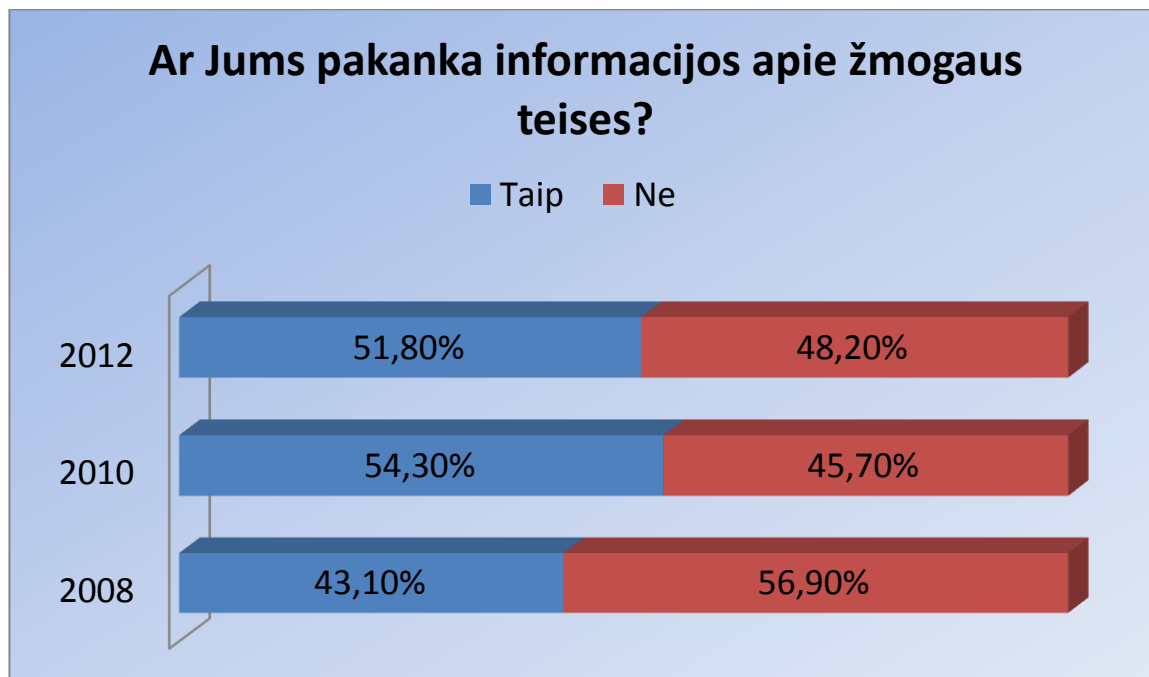
- ◆ **Tyrimo laikas:** 2012 m. lapkričio 9 – 19 d.
- ◆ **Respondentų skaičius:** N = 1002
- ◆ **Tyrimo objektas:** 18 metų ir vyresni Lietuvos gyventojai
- ◆ **Apklauso būdas:** interviu respondento namuose
- ◆ **Atrankos metodas:** daugiapakopė, tikimybinė atranka. Respondentų atranka parengta taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas.
- ◆ **Apklausa vyko:** Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Druskininkuose, Kauno, Alytaus, Šakių, Pakruojo, Šilutės, Utenos, Tauragės, Švenčionių, Raseinių, Kupiškio, Molėtų, Telšių, Akmenės, Mažeikių, Prienų, Kretingos ir Ukmergės rajonuose. Tyrimas vyko 19 miestų ir 39 kaimuose.
- ◆ **Statistinių paklaidų, esant skirtingiems rezultatams, dydžiai:**

	%	%	%	%	%	%	%	%	%
	3	5	10	15	20	25	30	40	50
	97	95	90	85	80	75	70	60	50
N									
100	3.4	4.4	6.0	7.1	8.0	8.7	9.2	9.8	10.0
200	2.4	3.1	4.2	5.0	5.7	6.1	6.5	6.9	7.1
300	2.0	2.5	3.5	4.1	4.6	5.0	5.3	5.7	5.8
400	1.7	2.2	3.0	3.6	4.0	4.3	4.6	4.9	5.0
500	1.5	1.9	2.7	3.2	3.6	3.9	4.1	4.4	4.5
750	1.2	1.6	2.2	2.6	2.9	3.2	3.3	3.6	3.7
1000	1.1	1.4	1.9	2.3	2.5	2.7	2.9	3.1	3.1

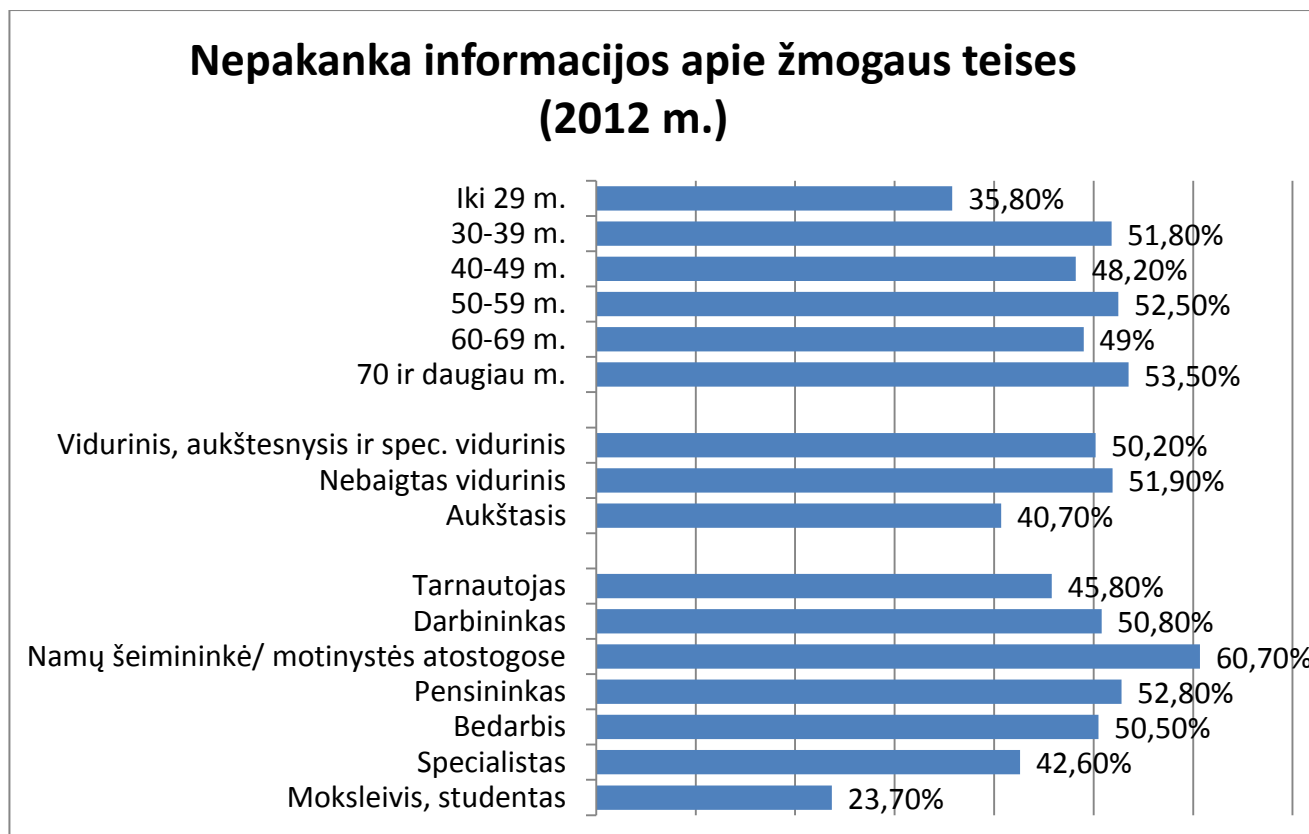
3. Tyrimo rezultatai

3.1 Informacijos apie žmogaus teises pakankamumas

3.1.1. pav. Bendras informacijos apie žmogaus teises pakankamumas

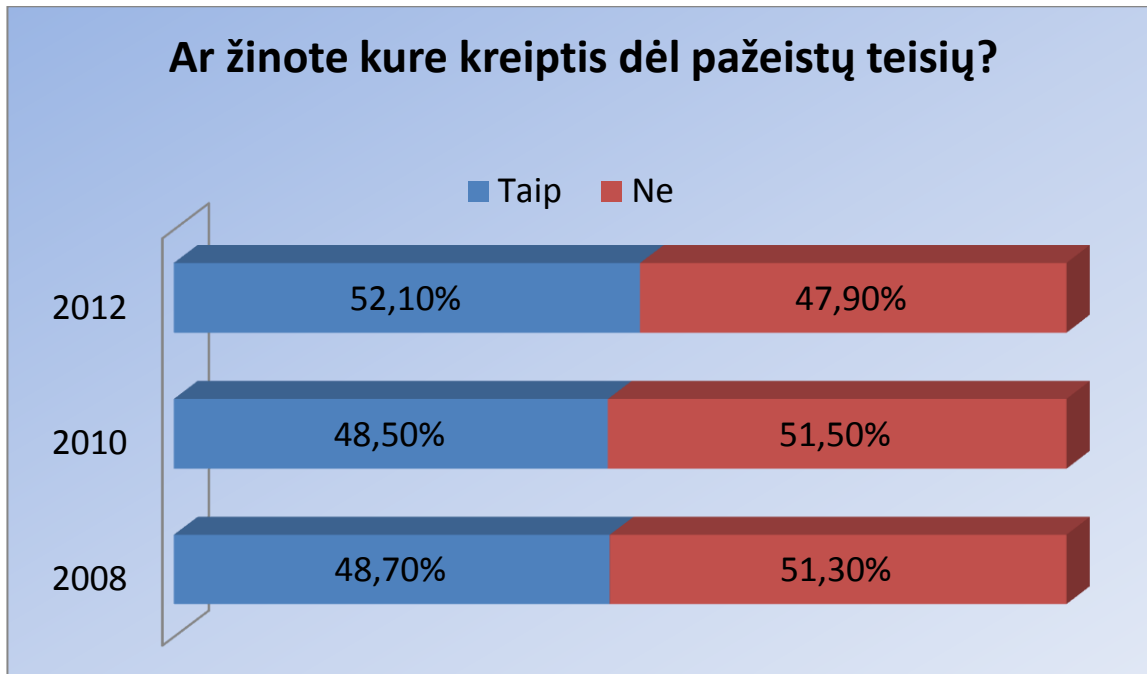

3.1.2. pav. Informuotumo pasiskirstymas pagal amžių, išsilavinimą, užimtumą.

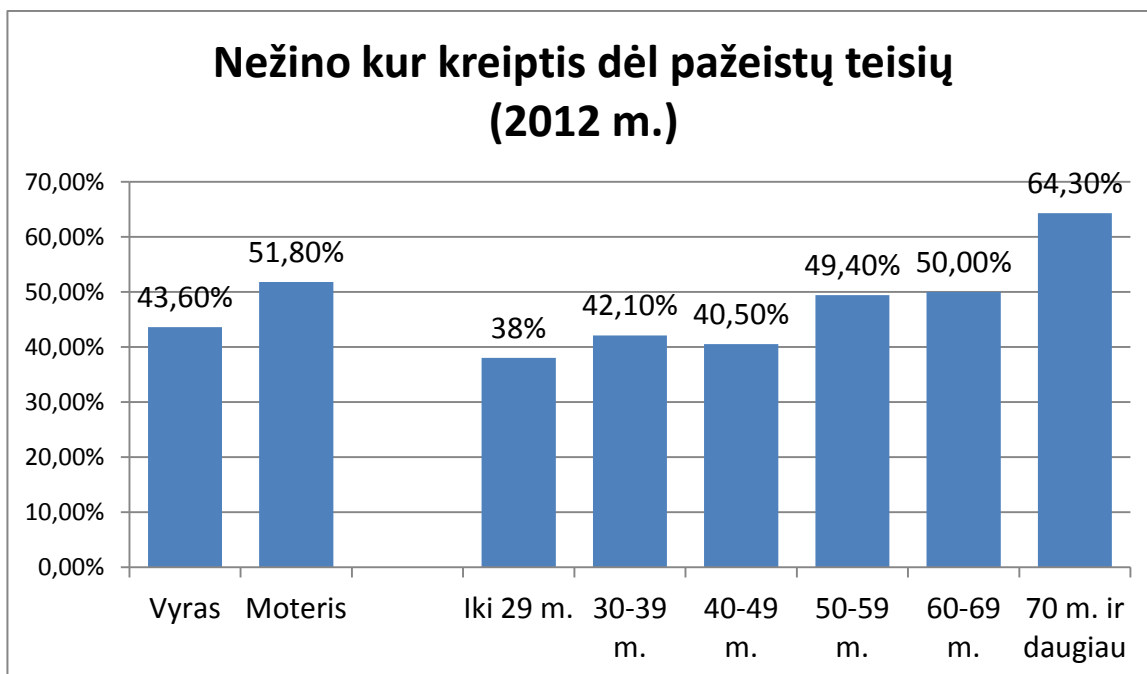

3.2 Žinojimas kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių

3.2.1 pav. Bendras žinojimo lygis.

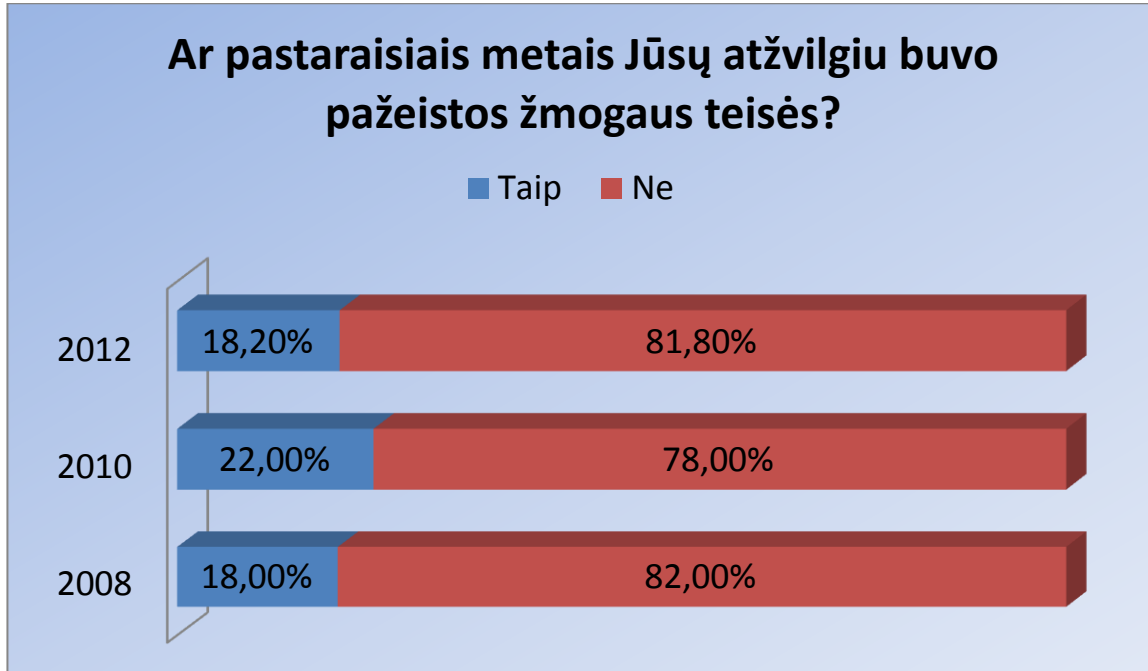

3.2.2 pav. Žinojimo pasiskirstymas pagal lytį ir amžių.

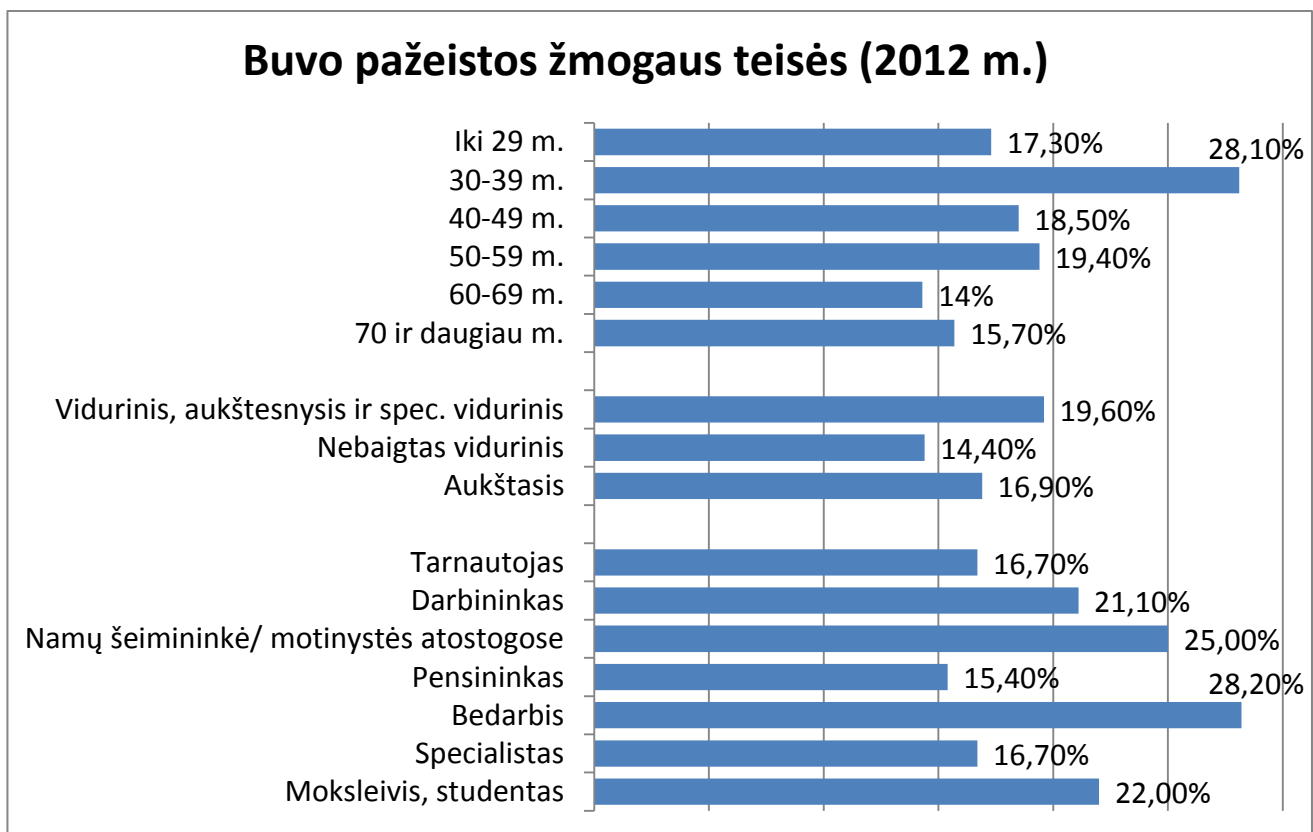

3.3 Pasitikėjimas žmogaus teisių gynimo institucijų efektyvumu

3.3.1 pav. Žmogaus teisių pažeidimų bendras lygis

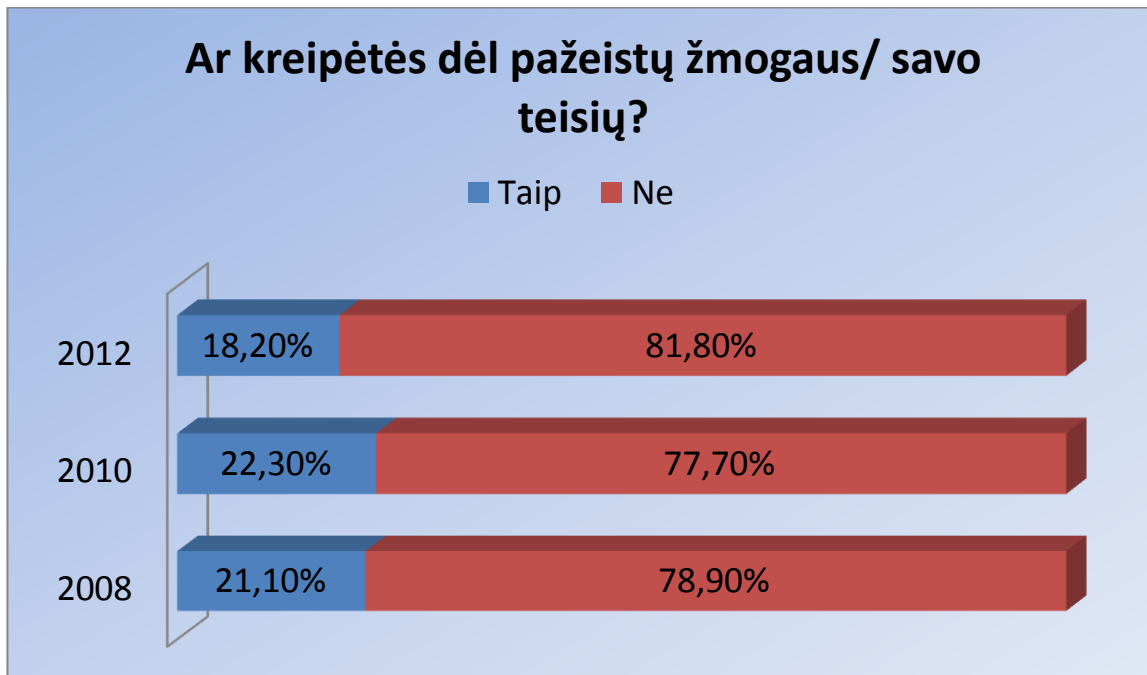

3.3.2 pav. Patyrusiųjų pažeidimus pasiskirstymas pagal amžių, išsilavinimą, užimtumą.

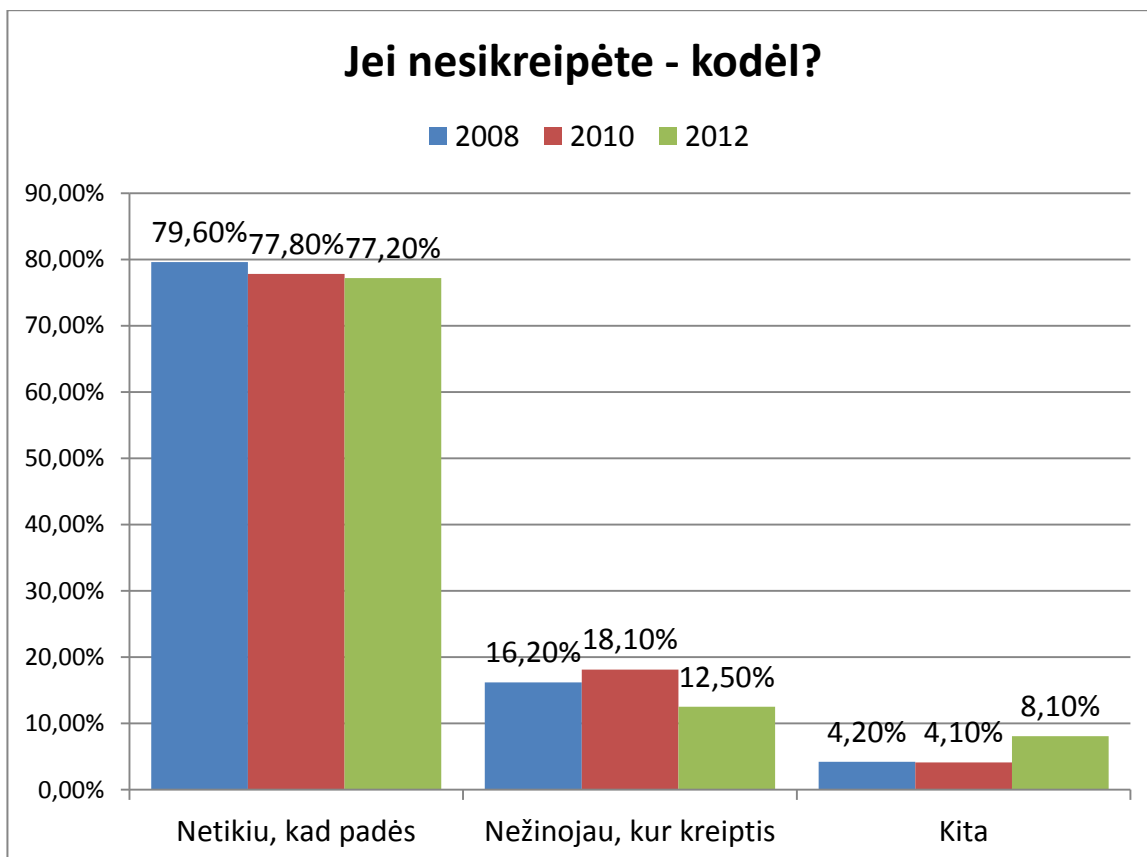

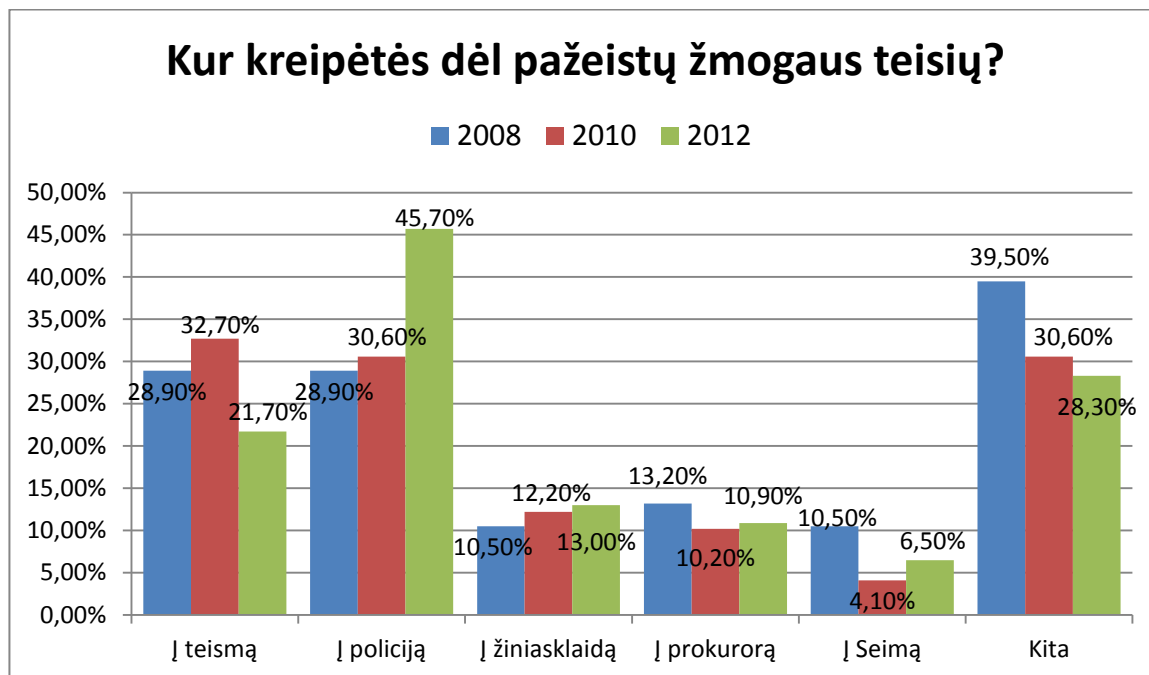
3.3.3 pav. Kreipimosi dėl pažeistų žmogaus teisių lygis

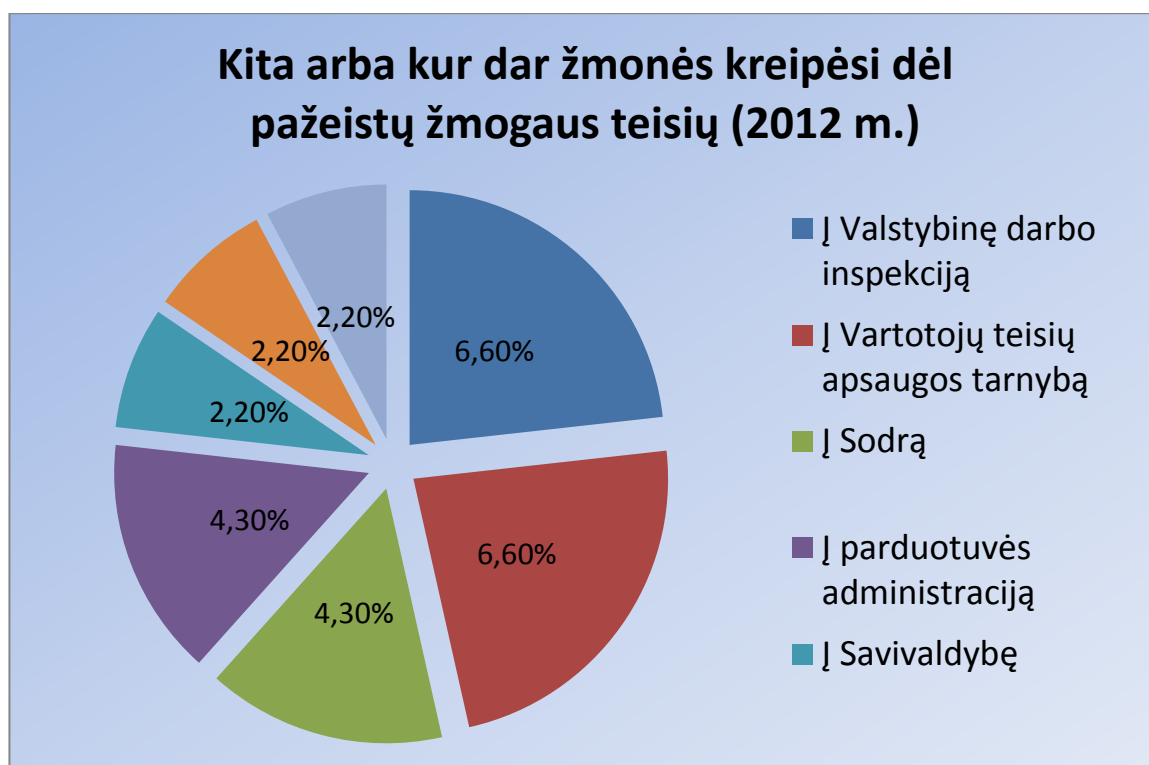
3.3.4 pav. Nesikreipimo dėl pažeistų žmogaus teisių priežastys

3.3.5 pav. Kur kreiptasi dėl pažeistų žmogaus teisių

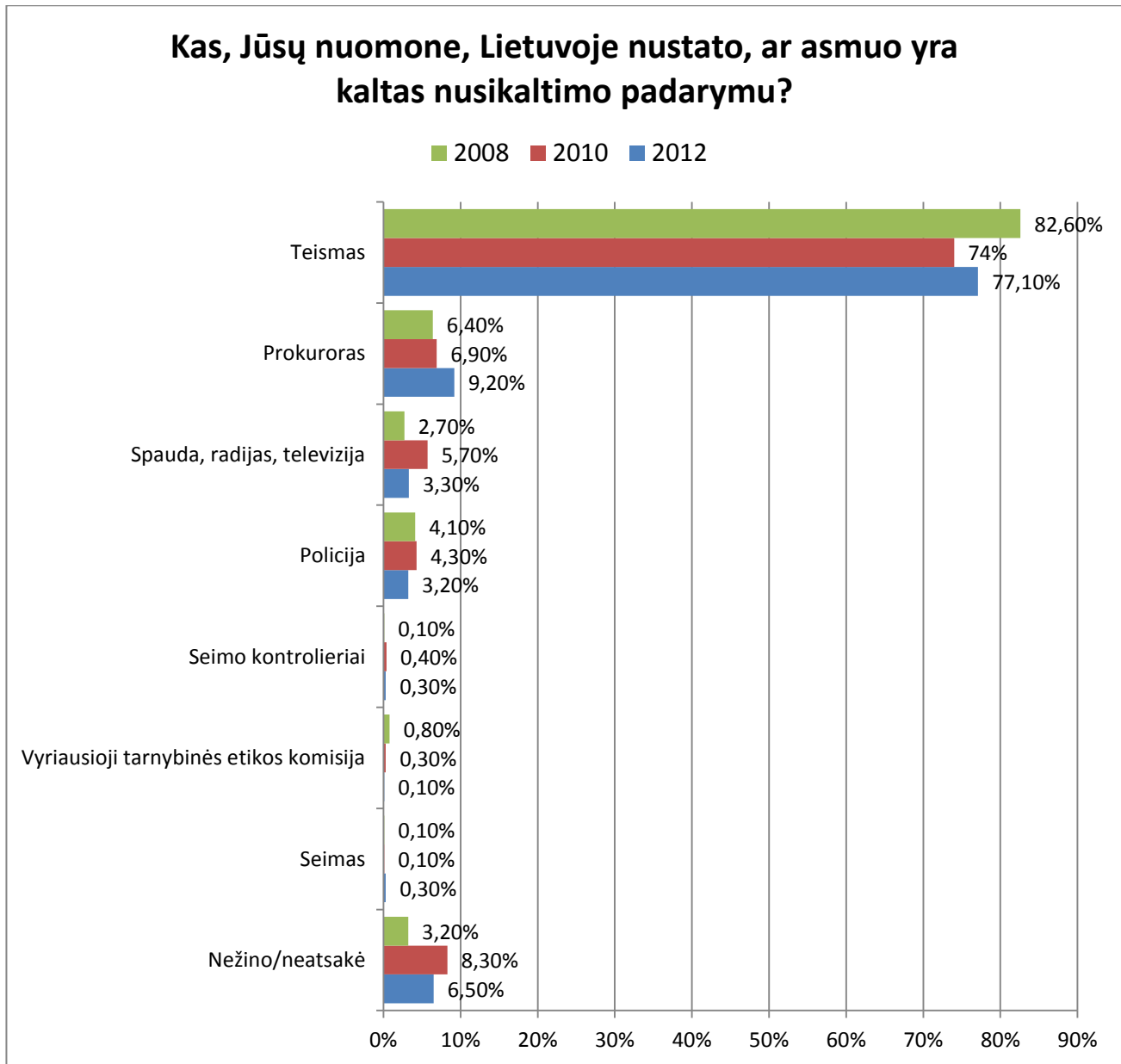

3.3.6 pav. Kategorijos „Kita“ pasiskirstymas

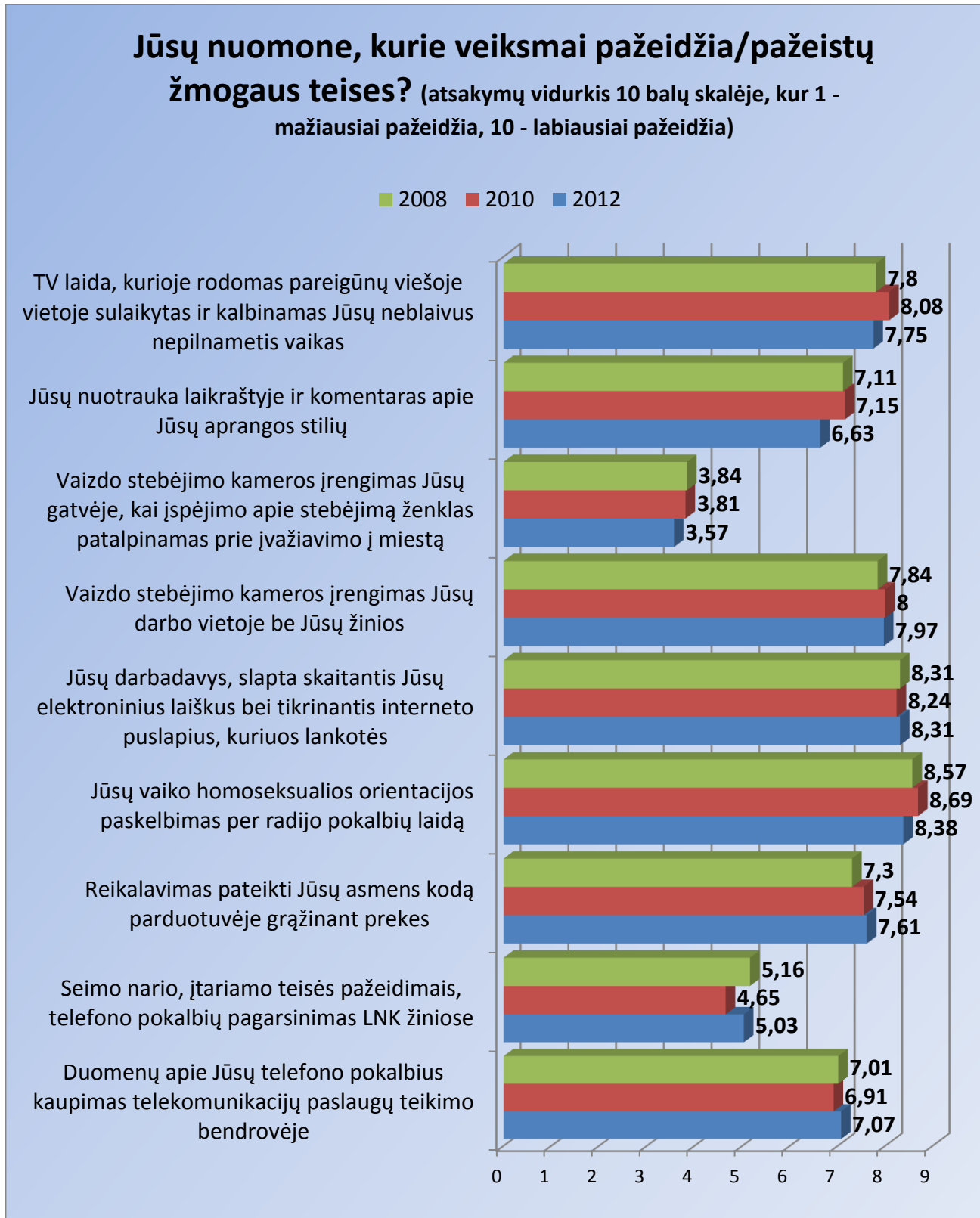
3.4 Kaltumo nustatymas

3.4 pav. Visuomenės akimis asmens kaltumą nustatančios institucijos

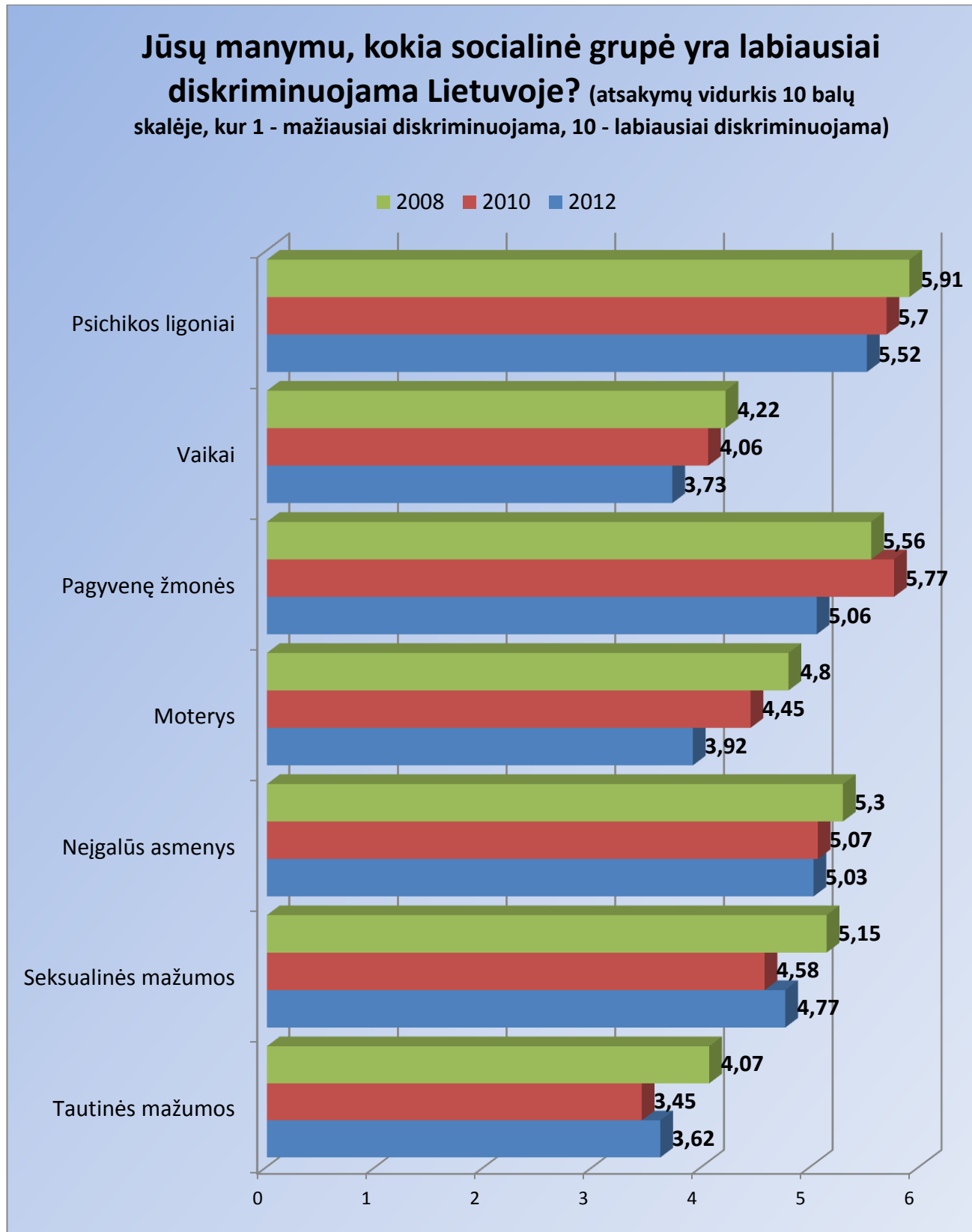
3.5 Jautrumas teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimams

3.5. pav. Veiksmai, suvokiami kaip pažeidžiantys asmens teisę į privataus gyvenimo apsaugą

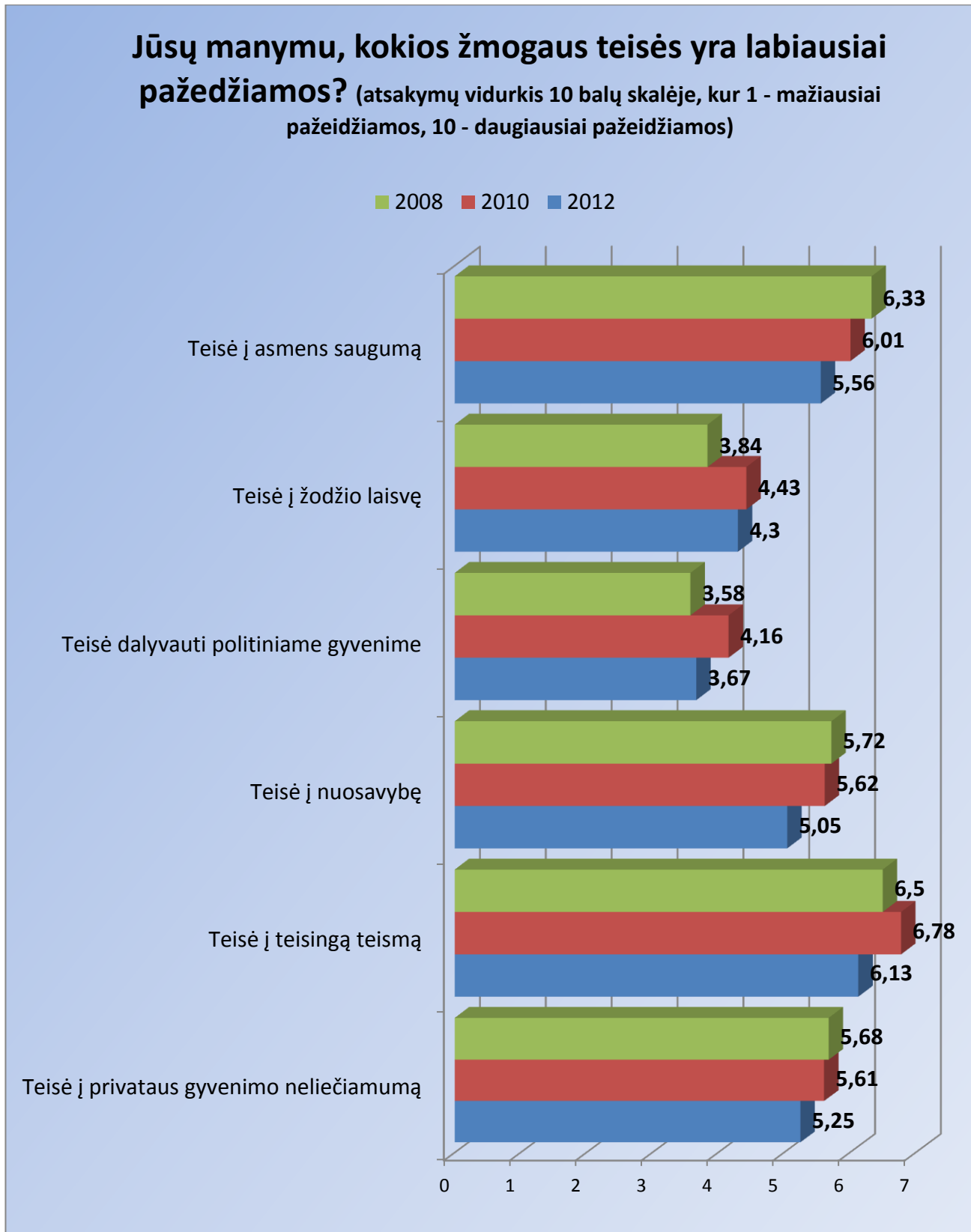
3.6 Diskriminacijos suvokimas

3.6 pav. Įvairių socialinių grupių diskriminacijos lygio suvokimas

3.7 Labiausiai pažeidžiamos politinės ir pilietinės teisės?

3.7 pav. Labiausiai pažeidžiamų žmogaus teisių suvokimas

3.8 Institucijos, labiausiai pažeidžiančios žmogaus teises

3.8 pav. Labiausiai žmogaus teises pažeidinėjančių institucijų suvokimas

